

Michael Oakeshott ja politiikan taito

SUVI SOININEN

Teen seuraavassa lyhyen katsauksen brittiläisen filosofin ja historioitsijan Michael Oakeshottin poliittiseen ajatteluun¹. Oakeshottia on pidetty erityisesti viime vuosisadan brittiläisen konservatiivisen ajattelun suurena nimenä. Tämän maineen ’poliittinen painolasti’ on kuitenkin myös merkittävä osasy siihen, ettei hänen tuotantonsa ole edelleenkaan laajalti tunnettua englanninkielisen alueen ulkopuolella. Oakeshottin politiikkakonseptiossa tapahtuvan *muutoksen* seuraaminen luo laajemman kuvan merkittävästä politiikan filosofista, jonka näkemys politiikasta *kontingentin taitona* on relevantti myös tämän päivän politiikan teorian näkökulmasta. Tämä lähestymistapa tuo esille myös muutoksen hänen käsityksessään teorian ja käytännön suhteesta, jonka aiemmin on yleisesti ajateltu pysyvän vakiona hänen tuotannossaan (ks. esim. Nardin 2001). Lähestymistapa osoittaa, kuinka Oakeshottin on myöhäistuotannossaan mahdollista puolustaa näkemystä politiikan ja filosofian vuorovaikutussuhteesta tinkimättä siitä ajatuksesta, että kumpikin aktiviteetti on autonomisessa asemassa toisiinsa nähden.

Michael Joseph Oakeshott syntyi vuonna 1901 ja kuoli vuonna 1990. Hänen akateeminen uransa alkoi vuonna 1919, jolloin hän meni opiskelemaan historiaa Gaius ja Gonville-collegeen Cambridgen yliopistoon. 1920-luvulla Oakeshott julkaisi erityisesti uskonnon filosofian ja historian aihepiiriin liittyviä kirjoituksia. Hän myös vieraili Marburgin ja Tübingenin yliopistoissa, joista edellisessä Mar-

tin Heidegger luennoi tähän aikaan. Tästä vierailusta juontanee hänen kiinnostuksensa myös manereurooppalaiseen filosofiaan ja tietty eksistentiaalinen juonne hänen ajattelussaan. Toisen maailmansodan aikaan Oakeshott palveli brittijoukoissa ja hän palasi Cambridgeen vuonna 1946. Vuonna 1951 hänet valittiin valtio-opin professoriksi LSE:hen (*London School of Economics and Political Science*), josta hän jäi eläkkeelle vuonna 1968.

Oakeshott julkaisi tunnetun väitöskirjansa *Experience and Its Modes* vuonna 1933. Tällä kirjalla hän asettui vastustamaan vallitsevaa loogisen positivismin filosofista koulukuntaa ja puolusti brittiläisen idealismin perinnettä, joka kyseisenä aikana oli jo osittain ajateltu ohitetuksi tai kumotuksi. Jo tällöin siis ilmeni Oakeshottin tietty riippumattomuus akateemisista muodeista, koulukunnista sekä filosofisen tutkimuksen valtavirrasta.

Väitöskirjassaan Oakeshott puhuu idealistista kieltä käyttäen ihmiselämän ja -kokemuksen erilaisista olemisen ja tietämisen ’tavoista’ (’modes of experience’). Näitä tapoja Oakeshottille ovat historiallinen, tieteellinen ja käytännöllinen kokemisen/tietämisen tapa. (Oakeshott 1994) Näistä jokainen tietämisen tapa on homogeeninen itsessään, mutta välttämättä omaan perspektiiviinsä sidottu. Kokonaisnäkemystä ihmisen kokemuksesta on näistä käsin mahdotonta muodostaa, ja toisaalta myös pyrkimys siihen on korruptoivaa esimerkiksi historialliselle tietämykselle itselleen. Filosofia sen sijaan on tässä suhteessa tapaus erikseen. Filosofialla on *pyrkimys* kokonaisperspektiivin tai kokonaiskuvan saavuttamiseen ihmiselämän suh-

¹ Katsaus perustuu Jyväskylän yliopistossa 29.11.2003 pitämäni *lectio preacursoriaan* (ks. Soininen 2003).

teen. Toisin sanoen, filosofian tulisi ajatella ilman niitä rajoituksia, joihin tietämisen tavat ovat sidottuja. (Oakeshott 1994, 81–83.) Oakeshott käyttää filosofisen tietämyksen kriteeristä nimitystä 'totality of experience' eli 'kokemuksen kokonaisuus' tai 'täydellisyys'. Filosofisen tiedon nähdään tämän pyrkimyksen takia olevan muista tietämyksen tavoista erillään, ja Oakeshott kuvasi kantaansa kysymykseen käytännön ja teorian suhteesta filosofian osalta lauseella 'What is farthest from our needs is that kings should be philosophers.' (Oakeshott 1994, 321.)

Kysymys Oakeshottin kannasta ikivanhaan ongelmaan teorian ja käytännön suhteesta, ja tässä tapauksessa siis filosofian suhteesta muihin tietämisen tapoihin, on yhä kiistanalainen ja ratkaisematon. Oma näkemykseni kuitenkin on se, että tässä kirjassa Oakeshottin painopiste on selvästi filosofian suojelemisessa erityisesti käytännön sfääriltä, johon politiikkakin kuuluu. Toisin sanoen filosofisella tiedolla on korostetusti arvoa sinänsä, ei esimerkiksi vain käytännön päämäärien palveluksessa tai sanelemana. Tämän näkemyksen Oakeshottin voidaan sanoa säilyttäneen koko uransa ajan. Sen sijaan väitän, että filosofian ja politiikan välinen suhde muuttui hänen myöhäisemmässä tuotannossaan painotetummin kohti *keskustelevaa* suhdetta. Oakeshott myös vähitellen luopui brittiläisen idealismin kielestä, joka voi olla hämäävä tässä suhteessa verrattuna loogisen positivismiin tai yleisemmän arkitietämyksen tapaan esittää asia. Toisin sanoen filosofia ei enää edusta absoluuttisen koherenttiuden ideaalia eikä täten ole eräänlaisen tiedon mittapuun asemassa muiden abstrakteiksi kutsuttujen tietämyksen tapojen rinnalla.

Oakeshottin politiikkakäsityksen muovautumisen kannalta erityisen huomionarvoisia olivat toisen maailmansodan jälkeiset vuodet, sillä tämän ajanjakson aikana politiikka oli keskeisellä sijalla Oakeshottin tuotannossa. Vuodelta 1947 olevan *Rationalism in Politics*-esseen (Oakeshott 1991, 5–42) perusteella Oakeshott voidaan yhä nähdä jopa politiikan vastaisena, kuten myös esimerkiksi hänen vuodelta 1939 peräisin olevan kirjoituksensa *The Claims of Politics* perusteella voidaan ajatella (1993, 91–96). Käsitteensä mukaan juuri tähän *Rationalism*-esseeseen, joka on ehkä Oakeshottin kuuluisin, pitkälti perustuu Oakeshottin maine ensisijaisesti brittiläisen konservatismiin edustajana, ja tiettyyn raja-asti tulkinta on myös oikeutettu.

Rationalism in Politics-esseessään Oakeshott esittää tunnetun jaottelunsa *rationalistisen* politiikan ja *normaalin* tai *kunnollisen* politiikan ymmärtämisen välillä. Oakeshottin mukaan nimenomaan rationalistinen politiikka, jonka juuret juontavat erityisesti jälkirenessanssin aikaan, on hallitseva nykymaailmassa. Rationalistisesta politiikasta on tullut yhden politiikan tyylin kriteerin sijasta koko poliittisen toiminnan paradigma. Tällä hän tarkoittaa uskoa teknisen tiedon ylivoimaisuuteen politiikan maailmassa, joka kuitenkin on alati muuttuva ja kontingentti. Teknisen tiedon avulla rationalistinen poliitikko etsii varmaa tietoa päätöksensä pohjaksi, ja toimintakäsitykseltään politiikka tulee näin samastetuksi insinööritaitoon tai rationaaliseen hallintoon. Rationalistinen poliitikko siis etsii 'filosofista' eli ikuista tietoa, mutta erehtyy käytännön ja teorian suhteesta pitämällä joitakin abstrakteja periaatteita toiminnan ohjaajina niin, että näistä periaatteista voitaisiin deduktiivisesti päätellä kulloiseenkin tilanteeseen vaadittava toimintatapa. (Oakeshott 1991, 5–8, 14.)

Oakeshottin mukaan politiikassa sen sijaan tarvitaan aina sekä teknistä että praktista eli käytännöllistä tietoa. Praktista tietoa voidaan ehkä kuvata parhaiten sanalla 'taito', jota ei niinkään opeteta ja opita kuin välitetään ja omaksutaan. Tämä taito esiintyy vain käytännössä, sitä ei voida formuloida esimerkiksi periaatteiksi tai kirjoittaa kirjaksi. Oakeshott vertaakin tätä taitoa shakinpelaa-ajan tyyliin ja näkemykseen pelistä. (Oakeshott 1991, 13–15.) Poliitikassa tämä taito näkemykseni mukaan viittaa nimenomaan parlamentaariseen keskustelu- ja väittelytaitoon. Oakeshottin retoriikkaa seuraten tämä politiikan taito kasvaa tiedostamatta tiettyssä ajassa ja on korjaamisen politiikkaa erotuksena tuhoamisen ja luomisen politiikalle, jota rationalistinen politiikka edustaa. Normaali tai hyvä politiikka myös nojaa tapoihin, joiden oppiminen kestää pari kolme sukupolvea (Oakeshott 1991, 39). Tässä mielessä Oakeshottin sävy on eitämättä konservatiivinen ja myös osittain elitistinen tässä esseessä.

Toisessa hyvin kuuluisassa esseessään *Political Education* (Oakeshott 1991, 43–69), joka oli myös hänen virkaanastujaisluentonsa LSE:ssä vuonna 1951, Oakeshott liittyy käsitteensä politiikasta tiiviisti *tradition* käsitteeseen. Oakeshottille poliittinen traditio tarkoittaa konkreettista toiminnan tapaa ja poliittisen ajattelun tapaa. Oakeshott vertaa yhteisön politiikkaa yhteiseen kieleen. Poliitiikan

tavat ja yhteinen kieli opitaan samalla tavalla – tässä mielessä praktisen tietämyksen konseptio on tärkeä myös poliittisen tradition käsitteessä. (Oakeshott 1991, 62–3.) Oakeshottin mukaan traditio tarjoaa meille ne resurssit, joiden avulla käsitellä tiettyä tilannetta, ja hän käyttääkin tästä poliittisesta toiminnasta ilmaisua tradition ’vihjauksien tavoittelu’ (’pursuing the intimations of our tradition’) (Oakeshott 1991, 65). Oman tulkintani mukaan Oakeshottin tradition käsitystä voidaan hyvin verrata esimerkiksi John Pocockin (1985, 19) ajatukseen kielellisistä resursseista, vaikka ei voidakaan väittää, että Oakeshottin tradition käsite olisi 1950-luvulla ollut täysin lingvistinen. On myös tulkintoja, joiden mukaan Oakeshott esittää tässä eräänlaista mutu-päätelyä poliittisen toiminnan pohjaksi. Nämäkään tulkinnat eivät katsantoni mukaan ole täysin väärässä, kun kuvataan nimenomaan Oakeshottin poliittista ajattelua 1940-luvun lopussa ja 1950-luvun alussa (ks. esim. Al Anon 1962; Gellner 1980).

Vuodelta 1956 olevassa *On Being Conservative* -esseessään (Oakeshott 1991, 407–37) Oakeshott puhuu politiikan ymmärtämisestä konservatiivisesta dispositiosta käsin. Hän määrittelee konservatiivisen katsantokannan sellaiseksi, joka ei pelkää ihannoit sitä mikä on ollut ja mennyttä, vaikka tunnustaakin että nykyisyys on ikään kuin menneisyyden lahja tai perintö. Konservatiivi kuitenkin arvostaa korostetusti on nykyisyyttä sen tuttuuden perusteella. Oakeshott määrittelee tämän disposition myös esimerkiksi faktan suosimiseksi mysteeriiin verrattuna, rajatun rajattomaan verrattuna ja läheisen kaukaiseen verrattuna. (Oakeshott 1991, 408–9.) Tämä ilmenee myös politiikan käsittelemisenä ’innovaation politiikkana’, toisin sanoen politiikassa etsitään aina parannusta nykyisiin olosuhteisiin verrattuna ja suositaa pieniä innovaatioita suureen, tietoiseen muutokseen verrattuna. Jokainen innovaatio kuitenkin luo myös uuden tilanteen, sillä jokainen muutos on kuitenkin suurempi kuin suunniteltu muutos.

Oakeshottin mukaan tämä näkemys politiikasta on vastakkainen sellaiselle politiikalle, joka ponnistaa esimerkiksi väitetystä täydellisestä visiosta. Poliitikka tuottaa sääntöjä tai lakeja, jotka sitovat kaikkia yhtä lailla – ei kuitenkaan lakeja jotain täydellistä ja yhtä päämäärää varten, vaan sopivia ihmisille, jotka ovat tottuneet itse tekemään valintoja. Oakeshottin sanoin: politiikalle sopivat vihjeet löydetään rituaalista, ei uskonnosta tai filosofiasta;

järjestyksellisen ja rauhanomaisen käyttäytymisen nykyisyydestä, ei totuuden tai täydellisyyden etsinnästä. Konservatiivi ymmärtää hallituksen sellaisena toimintana, että se on rajattua ja erityistä, ei – nykykielellä ilmaistuna – yrityksen managerointia, vaan monien itse valittujen pyrkimysten hallintoa. Hallitus tarjoaa auktoriteetin, joka on riittävä takaamaan tiettyä rauhanomaisuutta erilaisten pyrkimysten tavoittelussa. (Oakeshott 1991, 426–33.) Tässä mielessä Oakeshottin poliittikkäkäsitystä voidaankin verrata yleisempäänkin brittiläiseen, nimenomaan liberaaliin, käsitykseen politiikasta kuten Isaiah Berlinin (1998) ja J.B.D. Millerin (1962) näkemyksiin, ei suinkaan puoluekonservatismiin.

Oakeshottin mukaan politiikalle on edelleen turmelevaa eräänlainen väärä käsitys ’filosofiasta’ eli näkemys filosofiasta tarjoamassa yksiselitteistä ja selkeää elämäntarkoitusta tai visiota politiikalle. Vuonna 1959 esseessään *The Voice of Poetry in the Conversation of Mankind* (Oakeshott 1991, 488–451), Oakeshott määrittelee filosofian nimenomaan parasiittiseksi aktiviteetiksi, joka tutkii muiden ’äänien’ (’voices’) ehtoja ja suhtautumista toisiinsa moninaisuudessa, jota hän kutsuu ihmiskunnan keskusteluksi. Filosofia ei siis nimenomaan tuota prinssiippejä tai tietoa, jota voitaisiin soveltaa käytännön tai politiikan alueella. Sen sijaan, Oakeshottin mukaan erityisesti politiikka pyrkii (tieteen ohella) dominoimaan tätä ihmiskunnan keskustelua, jossa käytännön ja tieteen äänien lisäksi myös historian, filosofian ja runouden aktiviteetit keskustelevat. Muutenkin voidaan nähdä, että myös politiikan saralla Oakeshott korostaa keskustelutaitoa: jos doktriini ja aktiviteetti eristetään toisistaan tulee äänestä riidanhaluinen, dogmaattinen ja se menettää keskustelunomaisuutensa. Keskustelu sen sijaan juontaa *vakavuuden* ja *leikillisyyden* välisestä jännitteestä. Vakavuus juontuu tavoitteesta saada jotain aikaan tai saavuttaa johtopäätöksiä – ilman tätä keskustelulta puuttuisi virike tai syy. Ilman leikillisyyttä äänet eivät voisi osallistua keskusteluun ja tunnistaa itseään nimenomaan *yhtenä* äänenä muiden joukossa. (Oakeshott 1991, 491–493.)

Tämän näkemyksen valossa *yliopistoa* voidaan ajatella eräänlaisena ihmiskunnan keskustelun pelikenttänä pienoiskoossa, ja näin myös Oakeshott itse näki asian. Myös tänä päivänä voisi olla hyödyllistä konsultoida politiikan filosofian klassikoita ja moderneja klassikoita – kuten Oakeshottia –

tässä asiassa. Viime aikoina vilkkaana käyty keskustelu opintojen uudelleen järjestämiseksi yhä enemmän talouden sanelemin ehdoin heijastaa tällaista leikillisyyden poistamispyrkimystä yliopistosta, joka oakeshottilaisittain tulisi ymmärtää nimenomaan monien äänien kohtauspaikkana. Teoreettisemmin ajateltuna, filosofian ääni ihmiskunnan keskustelussa on vielä epätavallisen keskusteleva, sillä se tutkii jokaisen äänen laatua ja tyyliä ja niiden suhdetta toisiinsa. Täten se siis juuri on parasiittinen, sillä se syntyy keskustelusta, reflektoi sitä, mutta ei tee siihen mitään erityistä kontribuutiota (Oakeshott 1991, 491–2). Tässä esseessä Oakeshott ei siis enää varaa filosofialle mitään 'lintuperspektiiviä' koko keskusteluun, kuten esseen *Experience and Its Modes* perusteella vielä voidaan ymmärtää. Sen sijaan politiikan valtavirta on Oakeshottille yhä rationalistisen politiikan kaltaista, keskustelua dominoimaan pyrkivää toimintaa.

Näkemykseni mukaan tämä asetelma muuttuu Oakeshottin pääteoksessa *On Human Conduct* vuodelta 1975. Tässä kirjassa rationalistisen politiikan kritiikin puolta politiikan käsittämiseen suhteen edustaa 'projektiyhteensuhtymän' ideaalityyppi eli 'enterprise association', joka voidaan suomentaa sen sisältämän taloudellisen ajattelun kritiikin vuoksi myös 'yritysyhteensuhtymäksi'. Tämä ideaalityyppi edustaa abstrahoitua tapaa ajatella ihmisten välisiä suhteita. Tässä tapauksessa järjestäytymisen periaate on yhteisen tavoitteen tai päämäärän saavuttaminen. Säännöt tai lait tällaisessa yhteensuhtymässä palvelevat nimenomaan tätä päämäärän saavuttamisen tavoitetta. Oakeshottin näkemyksen mukaan, tällaisessa yhteensuhtymässä ei voi olla oikeaa politiikkaa, vaan se on nimenomaan managerointia. (Oakeshott 1996, 114–15.) Oakeshottin mukaan tämä 'väärä politiikka' on myös reaali maailmassa vallitseva.

'Oikean politiikan' käsittämisen puolta tässä teoksessa sen sijaan edustaa 'siviiliyhteensuhtymän'² tai 'sääntöyhteensuhtymän' ('civil association') ideaalityyppi. Tämä yhteensuhtymä ei ole olemassa minkään erityisen tarkoituksen vuoksi, vaan se on olemassa yhteisen auktoriteetin tunnustamisen nojalla. Tällä ei kuitenkaan tarkoiteta auktoriteettia perinteisessä mielessä, vaan kansalaiset

tunnustavat, että siviiliyhteensuhtymän moninaiset lait omaavat auktoriteetin ja että lait pitää huomioida adverbiaalisina sääntöinä valintoja tehdessä. (Oakeshott 1996, 126–7) Toisin sanoen lait siviiliyhteensuhtymässä muistuttavat taitoa puhua kieltä, mutta nämä lait ovat tietenkin julkilausuttuja, tunnettuja ja kohtelevat kaikkia yhdenvertaisina. Kuitenkin on huomattava, että Oakeshott korostaa, etteivät lait sanele ihmisen toimintoja, vaan vapaus aikomuksen ja teon välisenä suhteena säilyy. Lait ja säännöt ovat osa tilannetta, jossa ihminen valitsee, mutta eivät kehota tai ohjaa tiettyyn tekoon (Oakeshott 1996, 158).

Politiikka siviiliyhteensuhtymässä on korostetusti näiden sääntöjen tai lakien muuttamiseen tai ennallaan pysyttämiseen kohdistuvaa toimintaa (Oakeshott 1996, 161). Tässä vaiheessa se on Oakeshottille myös korostetun kielellistä toimintaa; se on lakia säättävän auktoriteetin suostuttelemista määräämään tietty laki. Politiikka edellyttää Oakeshottin kuvauksen mukaan myös kurinalaista kuvittelukykyä, sillä se kohdistuu nimenomaan ja ainoastaan siihen millaisia lakien tulisi *respublicassa* olla. (Oakeshott 1996, 163–5.) Toisaalta Oakeshott sanoo, että virkeä poliittinen luovuus tai kuvittelukyky voi tunnistaa sääntöyhteensuhtymän moraaaleissa tapahtuneen muutoksen, jota lakien tulisi heijastaa, ennen kuin ne saavuttavat yleisen moraalisen horisontin (Oakeshott 1996, 180).

Koska Oakeshottin mukaan lakien tulisi olla mahdollisimman vähän esimerkiksi substantiaalisista moraalista tai erityisesti taloudellisia velvoitteita vaativia, on hänen näkemystään usein pidetty jopa ääri liberalistisen valtion mallina. Väitän kuitenkin, että sääntöyhteensuhtymä ei mitenkään määritelmän omaisesti ole esimerkiksi hyvinvointivaltiokielteen, vaan esimerkiksi ajatus kansalaispalkasta sopisi siihen hyvin. Kansalaispalkkahan nimenomaan lisää *tasavertaisesti* mahdollisuuksia toimia kansalaisena ja siten myös poliittisesti. Kun Oakeshottille sääntöyhteensuhtymä edustaa korkeinta tai sivistyneintä länsimaisen sivilisaation organisoitumismuotoa (ks. Oakeshott 1991, 460), jossa nimenomaan yksilöllisyys on tärkeää, on vaikea nähdä, miten kansalaispalkan idea sotisi sääntöyhteensuhtymän perusajatusta vastaan. Ajatus kansalaispalkasta voisi juuri edustaa sitä poliittista kuvittelukykyä, joka on yhtä harvinainen kuin se on erinomainen.

Ylempi lyhyesti: Oakeshott selkeästi kannattaa siviili- tai sääntöyhteensuhtymää nimenomaan val-

² Käsitteet 'civil' ja 'enterprise association' on suomennettu Kari Palosen (1998, 297) saksannoksia 'der Zivilverband' ja 'der Projektverband' apuna käyttäen.

tion muotona, vaikka ei kielläkään, että myös projekti- tai yritysytteenliittymän piirteitä tarvitaan modernissa valtiossa (ks. Oakeshott 1996, 304–5). Korostaessaan *On Human Conduct*issa politiikkaa nimenomaan harkintaa, argumentointia ja myös kuvittelukykyä vaativana toimintana on Oakeshott mielestäni tärkeällä tavalla myös modifioinut politiikan käsittämistään nimenomaan filosofian (ja jossain määrin myös runouden) suuntaan. Toisin sanoen, verrattuna aiempaan käsitykseen politiikasta tradition vihjeiden aavistamisena ja taidon omaksumisena, politiikka korostetusti reflektoitavana ja keskustelevana aktiviteettina muistuttaa enemmän filosofiaa kuin Oakeshottin aiemmassa

tuotannossa. Väitteeni mukaan Oakeshott näkee *mahdollisena* ja myöskin *toivottavana*, että siviiliytteenliittymän mukainen politiikka on vähemmän harvinaista tulevaisuudessa ja että politiikka keskustelee tasa-arvoisesti filosofian kanssa ihmiskunnan keskustelussa. Poliitiikalla olisi näin mahdollisuus hyödyntää muun muassa filosofian avaimia mahdollisuuksia eli – Isaiah Berlinin (1998, 12) sanoja mukaillen – laajentaa kuvittelukykyyn horisontteja ihmisten potentiaalista. On kuitenkin huomattava, että toiminnan varsinaisiksi ohjeuoriksi filosofioista ei ole, vaan poliitikon on nojattava omaan arvostelukykyynsä tehdessään valintoja kontingenteissa tilanteissa.

LÄHTEET

- Al Anon. 1962. Political Realities. *The Times Literary Supplement*. September 28, 1–2.
- Berlin, Isaiah. 1998. Teoksessa Hardy, Henry and Hauser Roger (toim.), *The Proper Study of Mankind*. London: Pimlico.
- Gellner, E. Ernest. 1980. The LSE – contested academy. *The Times Higher Education Supplement*. November 7, 12–13.
- Miller, J.B.D. 1962. *The Nature of Politics*. London: Gerald Duckworth.
- Nardin, Terry. 2001. *The Philosophy of Michael Oakeshott*. Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press.
- Oakeshott, Michael. 1991. Rationalism in politics and other essays. Fuller, Timothy (toim.). Indianapolis: Liberty Press.
- Oakeshott, Michael. 1993. Religion, Politics and The Moral Life. Fuller, Timothy (toim.). New Haven and London: Yale University Press.
- Oakeshott, Michael. 1994. *Experience and Its Modes*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Oakeshott, Michael. 1996. *On Human Conduct*. Oxford: Clarendon Press.
- Palonen, Kari. 1998. *Das 'Webersche Moment'. Zur Kontingenz des Politischen*. Opladen/Wiesbaden: Westdeutscher Verlag.
- Pocock, J.G.A. 1985. *Virtue, Commerce and History. Essays on Political Thought and History, Chiefly in the Eighteenth Century*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Soininen, Suvi. 2003. *From a 'Necessary Evil' to an Art of Contingency. Michael Oakeshott's Conception of Political Activity in British Postwar Political Thought*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.